

Л. М. Оніщук,
к.пед.н., начальник відділу туризму і курортів
Полтавської обласної державної адміністрації
П. В. Ворона,
к.держ.упр., докторант НАДУ

ФІЛОСОФІЯ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ: РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ

У статті розглядаються засади створення привабливого туристичного продукту на прикладі Полтавської області та загальні особливості філософії державного регулювання туристичної галузі як такої, що формує ідеологію.

***Ключові слова:** туристичні послуги, маршрути, туристична агентська та туристична операторська діяльність, санаторно-курортні заклади.*

Сучасна індустрія туризму є однією з найбільш прибуткових і динамічних галузей світового господарства. Частка туризму становить близько 10 % світового валового національного продукту, 7 % світових інвестицій, 11 % споживчих витрат, 5 % усіх податкових надходжень. Прогнозується, що у 2010 р. надходження від туризму у світі становитимуть понад 1,1 трлн дол. США [6, с. 9]. Україна також прагне посісти чільне місце в європейському і світовому туристському співтоваристві. Туристична галузь у нашій країні швидко розвивається, оскільки ми маємо всі передумови для інтенсивного розвитку внутрішнього та іноземного туризму: особливості географічного положення та рельєфу, сприятливий клімат, багатство природного, історико-культурного та туристично-рекреаційного потенціалів [5]. В українській державі туризм повинен стати важливим засобом у розвитку національної економіки, однією з ефективних форм раціонального використання вільного часу, проведення змістовного дозвілля, залучення широких верств населення до пізнання історично-культурної спадщини. Нині формується цілісна система державного регулювання туризмом. Вона діє у визначеному правовому полі відповідно до Закону України «Про туризм» [7], який в 2003 році отримав нову редакцію, та Державної програми розвитку туризму на 2002 – 2010 роки [4]. Законодавчими, урядовими документами

туризм визначений однією з пріоритетних сфер розвитку національної культури і найприбутковішою галуззю економіки. Але для реалізації його потенціалу потрібно постійно вдосконалювати організаційні структури управління (менеджменту) туристичною галуззю, потрібна науково обґрунтована система структури його організації та управління. Ускладнюють вирішення цих завдань такі особливості: масову туристичну роботу з населенням країни, закордонними гостями здійснюють державні та суспільні організації, тому необхідні обґрунтовані координаційні дії між ними та чіткий розподіл функційних обов'язків; система підготовки працівників туристичної інфраструктури недосконала (як і сама інфраструктура), існує певна відсутність взаємодії між ними в процесі створення привабливого туристичного продукту.

Наукові дослідження в цій галузі дозволяють визначити найбільш відповідну сучасним умовам організаційну структуру розвитку туризму, а також форми та методи туристичної роботи. Важливим напрямом організації та проведення маркетингових досліджень є проблеми наукового обґрунтування інтегрованої якості туристичного продукту та її складових. Серед дослідників розвитку туристичної галузі України Волошин М. І. [1], Гаранін М. І. [2], Грибанова С. В. [3], Дехтяр В. Д. [6], Діборова Т. А. [12], Крачило М. П., Попович С. І. [7], Науменко Г. П. [11], Федорченко В. К. [12]. Серед актуальних наукових проблем, крім визначення ефективних шляхів створення та просування на ринок послуг привабливого туристичного продукту та створення нових робочих місць, є виявлення можливостей для вирішення засобами туризму ряду виховних завдань у суспільстві, зокрема наукове обґрунтування дійових форм та методів патріотичного виховання молодого покоління.

Удосконалення управління туристичною галуззю неможливе також без відповідних професійних та суспільних кадрів, без створення національної інфраструктури туристичної галузі, особливо напередодні проведення в Україні ЄВРО-2012 та відпрацювання ефективних шляхів їх

взаємодії. На вироблення пропозицій щодо розв'язання цих проблемних питань і націлена ця стаття.

Основні завдання державного регулювання полягають, на нашу думку, в паралельному формуванні (створенні) нової формації підприємців в умовах розвитку ринкових відносин та створенні нових туристичних об'єктів. Серед основних напрямків державної політики в галузі туризму виділяється:

- становлення туризму як високорентабельної галузі економіки України, створення ефективної системи туристичної діяльності;
- створення та вдосконалення нормативно-правової бази в галузі туризму відповідно до чинного законодавства, міжнародних норм, правил;
- захист прав та інтересів держави в галузі туризму;
- створення економічних умов, сприятливих для розвитку туризму та сприятливого податкового, митного, прикордонного та валютного видів контролю;
- визначення ефективної системи управління державною власністю в галузі туризму;
- організація та розвиток системи наукового забезпечення галузі туризму, підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації туристських кадрів тощо [4, с. 148–149].

Держава, на даний час, недостатньо впливає на виникнення нових туристичних об'єктів та послуг. У деяких містах та районах відсутні генеральні плани забудови та розвитку, стихійно з'являються готелі та кав'ярні, які створюють підприємці, далекі від досвіду туризму у своїй попередній діяльності. Ці об'єкти відпочинку не включаються до обласних та загальнодержавних маршрутів. Поряд із цим в області відсутні традиції підготовки фахівців сфери відпочинку. Поверхнево, не ґрунтовно, підготовка фахівців, підвищення кваліфікації проводиться деякими вишами, громадськими організаціями, утворюючи окремі ланцюжки туристичного менеджменту, тоді, як загальна картина кадрового забезпечення так і

залишається невирішеною. У готелях та кав'ярнях, туристичних фірмах працюють кадри, що не мають належної підготовки (хоча умови ліцензування тур-агентської, тур-операторської діяльності вимагають фахової освіти).

В умовах сьогодення займатися туристичним бізнесом престижніше ніж, скажімо, торгувати. Але ж, знову, туристичний бізнес дуже залежить від людського фактору, від спеціалістів, які будуть працювати на об'єктах власника. Інколи цей власник, який щойно з'явився на ринку туристичних послуг, не усвідомлює всіх філософських аспектів: того, що персонал потрібно постійно навчати спілкуванню з людьми, манері вдягатися, методів вирішення конфліктних ситуацій тощо, найголовніше – знати і любити край, де ти живеш і вміти передавати цю любов кожному, хто має бажання тут відпочити. Це також основа філософської світоглядної ідеї туризму.

У позитивному досвіді роботи можна виділити започаткування підвищення кваліфікації працівників туристичної галузі Полтавщини через проведення низки заходів обласного туристичного клубу – організації, до якої входять представники туристичних фірм, готелів, кафе, екскурсіводів, громадських організацій. Робота туристичного клубу дозволила виділити декілька загальногалузевих проблем. Це перш за все:

- розрізненість, незгуртованість суб'єктів туристичного бізнесу;
- необізнаність про якісні та кількісні можливості послуг інших суб'єктів господарської діяльності;
- необізнаність щодо можливостей відвідування історичних міць в області.

Туризм – це галузь, що об'єднує понад 40 галузей, тому партнерські стосунки тут важливіші, ніж у будь-якій іншій галузі. Налагодження таких стосунків, встановлення довірливих партнерських відносин, спрямованих на забезпечення якісного відпочинку, і має бути теж важливим питанням філософії державного регулювання туристичної галузі області. Туристичні подорожі, відпочинок – все це спрямоване на відновлення фізичного та

психічного здоров'я людини. Оздоровлений організм потребує нових вражень, тобто, переорієнтації на самовдосконалення (психологічне, інтелектуальне). Дуже важливо, яке емоційне забарвлення та враження плануються при формуванні туру, чи включається туди ідеологічний компонент, адже певні моральні цінності суспільства й держави важливо і можливо проваджувати саме під час відпочинку.

Якщо розглядати ці філософські аспекти в площині державного регулювання в умовах формування незалежної держави, то туризм, мабуть, пройшов найскладніший шлях. Системно цим питанням почали займатися з 2001 року, коли був створений окремий орган державного регулювання – Державна туристична адміністрація України. Це стало поштовхом до збільшення уваги до галузі в областях, коли почали розглядатися проблеми утворення структурних підрозділів з питань туризму. Ці функції було покладено на управління з питань фізичної культури, спорту і туризму в більшості областей, у тому числі і в Полтавській. Однак, враховуючи особливі потреби та можливості регіонів, було виокремлено структурні підрозділи в 2001 – 2004 рр. у Чернівецькій, Херсонській, Рівненській, Одеській, Тернопільській областях.

Туризм у своєму аспекті оздоровлення, звісно, має багато дотичних з фізичною культурою та спортом. Маршрути з активним способом пересування, (їх розвиток в області є досить перспективним) методично базуються на досвіді роботи Федерації спортивного туризму. Категорійні походи, змагання зі спортивного туризму та орієнтування, кінний, водний, вело-, спелеотуризм, пішохідний види туризму в Полтавській області популярні та затребувані і навіть часто попит перевищує пропозицію. Філософською складовою цих видів туризму є отримання та посилення відчуття єднання з природою, емоційне забарвлення при спогляданні величних та чарівливих краєвидів, що, в свою чергу, народжує збереження та збагачення внутрішнього світу людини. Це є основою багатьох східних

релігій та філософських течій, що передбачають наявність душі в неодоухотворених предметах, загартування душі через випробування тіла.

Спільні подорожі на лоні природи можуть згуртувати групу людей, яка вирушає маршрутом. Якщо це корпоративна подорож – вирішуються конфліктні ситуації, встановлюються дружні стосунки, зароджуються почуття... Все це сприяє позитивному розвитку колективу та продуктивності у вирішенні професійних питань. Серед випадкових попутників можуть з'явитися корисні контакти, зав'язатися дружні стосунки, партнерські відносини, можливість реалізації потреби у спілкуванні, духовних, творчих потреб та багато іншого.

У державному регулюванні видів туризму, заснованих на єднанні зі спортом, напрацювалися принципи та методи, притаманні цій галузі, а саме співпраця з громадськими організаціями (як-от у сфері фізичного виховання і спорту діє система надання повноважень розвитку тих чи інших видів спорту на федерації, фізкультурно-спортивні товариства, які є громадськими організаціями). Участь у всеукраїнських виставкових заходах також у чомусь схожа на участь у змаганнях: формування представництва області, відрядження членів громадських організацій, на які покладені повноваження з розвитку того чи іншого виду туризму, підготовка виставкових матеріалів, інвентарю, матеріально-технічного обладнання тощо.

На даний час залишається невирішеним питання вдосконалення державної статистичної звітності. Готелі звітують окремо, регіональними управліннями статистики, та й то лише ті, що зареєстровані як юридичні особи. Більшість готелів здані в оренду фізичним особам-підприємцям, які вважають за непотрібне надавати будь-яку звітність. Санаторно-курортні заклади також здають звіти в управління статистики. Одержання інформації окремо по кожному закладу стає неможливим через її конфіденційність. Конфіденційність перешкоджає одержанню інформації, яка стосується питань вкладених інвестицій, чи питань щодо коштів, витрачених на модернізацію та реконструкцію матеріально-технічної туристичної бази

області. Конфіденційність статистичних звітів унеможлиблює визначення реальної частки внеску туристичної галузі області в економіку регіону.

Важко, взагалі, обрахувати кількість туристів, що відвідують область: якщо спиратися лише на кількість відвідувачів музеїв, то ми втрачаємо інші категорії туристів, наприклад, тих, котрі задіяні в активних видах, тих, що просто відпочивають у невеликих приватних готелях, базах відпочинку, сільських садибах зеленого туризму, що не є юридичними особами. Не взятими на облік залишаються самодіяльні туристи, що прямують в одноденні та багатоденні туристичні походи по області та за її межі; іноземні туристи та екскурсанти, що відвідують область через операторів, які зареєстровані в інших областях.

Взагалі проблема екскурсійної діяльності, як ідеологоформування, мабуть, найболючіша. “Три кити” – хто розповідає, як і що. Адже офіційно затверджені контрольні тексти екскурсій, які відповідають загальнодержавній парадигмі, це, навіть, важливіше від загальнофахової підготовки екскурсоводів. Щодо загальнофахової підготовки, то вона в багатьох випадках повинна бути кращою (та й самі екскурсанти залучають на місцях екскурсовода, виходячи з розрахунку – аби дешевше). Особливо варто наголосити, що від знань, уміння екскурсовода донести матеріал до аудиторії, показати, а інколи й відтворити історичні події, зробити екскурсантів їх співучасниками, значною мірою залежатиме сприйняття ними історії України, їх свідомість і моральні засади, а в підсумку – громадянська позиція [1, с. 144].

Філософські аспекти туризму, як сфери розваг і відпочинку, перш за все спрямовані на формування такого дозвіллевого простору, який дозволяє кожному туристу знайти свої шляхи для постійного самовдосконалення. Багатовекторність вирішення цього питання можна сформулювати так:

– формування громадської думки, створення позитивного іміджу об’єктів, територій, маршрутів;

– формування критичної маси кваліфікованих надавачів різноманітних туристичних послуг;

– формування партнерських відносин в умовах кількісної та якісної конкуренції надавачів туристичних послуг через створення кластерної моделі розвитку туристичного бізнесу, що задля створення прибутливого і якісного туристичного продукту об'єднала б усю туристичну інфраструктуру.

Туризм покликаний узгоджувати потреби теперішніх і майбутніх поколінь у здоровому і затишно-привабливому середовищі свого буття. Багатогранними можливостями туризм забезпечує інтеграцію нашого полікультурного, різнонаціонального світу, завдяки безпосереднім, спонтанним і щирим контактам, що здійснюються між людьми, які уособлюють різні культури і способи буття, активно сприяє встановленню в світовому і регіональному суспільному просторі атмосфери добросусідства. Безпосередньо впливаючи на процеси консолідації нації, виховує толерантність, гостинність, сприяє стабільності в суспільстві, формує комунікативну культуру та народну дипломатію, поглиблює своїми засобами та можливостями знання людей та народів одне про одного, забезпечує крос-культурні зустрічі та діалоги. Тому напрацювання ефективної системи управління, що сприяла б розвитку туристичної галузі, враховуючи наявні кластерні моделі, є важливим напрямком подальших наукових досліджень.

Список використаних джерел

1. Волошин Н. И. Правовое регулирование туристской деятельности / Н. И. Волошин. – М. : Финансы и статистика, 1998.
2. Гаранин Н. И. Информационные технологии в туризме / Н. И. Гаранин, Ю. В. Забав, А. И. Сеселкин. – М., 1996.
3. Грибанова С. В. До питання про підготовку екскурсійних кадрів в Україні на початку ХХ ст. / С. В. Грибанова // Туристично-краєзнавчі дослідження. Вип. 1., Ч. 2. – К., 1998. – С. 165–170.
4. Державна програма розвитку туризму на 2002 – 2010 роки. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=583-2002-%EF>.
5. Розвиток туризму в Україні і світі. – Режим доступу : <http://lib.if.ua/info/publish2007/1204116387.html>.
6. Дехтяр В. Д. Основи оздоровчо-спортивного туризму: навч. посіб. для закл. освіт. / В. Д. Дехтяр. – К. : Наук. Світ, 2003. – 203 с.
7. Крачило М. П. Розвиток туризму в Україні : зб. наук. ст. / М. П. Крачило, Г. П. Науменко, С. І. Попович. – К., 1995.

8. Про туризм. Закон України від 15.09.95. №324/95-ВР // ВВР України. – 1995. – № 31. – Ст. 241. – С. 705–717.
9. Розвиток туризму в Україні: Проблеми і перспективи: зб. наук. ст. – К. : ІВЦ “Слав’ян. діалог”, 1995. – 244 с.
10. Туризм на порозі ХХІ століття: освіта, культура, екологія: Матеріали Міжнар. наук.-прак. конф., Київ, 18–20 жовт. 1999 р. – К. : Вид-во “КІТЕП”, 1999. – 268 с.
11. *Науменко Г. П.* Проблеми розвитку внутрішнього туризму в Україні / Г. П. Науменко // Внутрішній туризм в Україні: окремі аспекти. – К., – 1996. –160 с.
12. *Федорченко В. К.* Історія туризму в Україні : навч. посіб. / В. К. Федорченко, Т. А. Діборова ; передм. В. А. Смолія. – К. : Вища шк., 2002. – 195 с.

Onishyuk L. M., Vorona P. V. Philosophy of government control of tourist industry: regional aspect.

Principles of creation of attractive tourism product on the example of Poltava region and general features of philosophy of government control of tourism industry which forms ideology are examined in the article.

Key words: tourism services, routes, tourism agent and tourism operator activity, sanatorium-resort establishments.

Онищук Л. Н., Ворона П. В. Философия государственного регулирования туристической отрасли: региональный аспект.

В статье рассматриваются принципы создания привлекательного туристического продукта на примере Полтавской области, а также общие особенности философии государственного регулирования туристической отрасли, как формирующей идеологию.

Ключевые слова: туристические услуги, маршруты, туристическая агентская и туристическая операторская деятельность, санаторно-курортные заведения.